

Nr 167.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om vissa utredningar i befolkningsfrågan.

(3:e avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ahlberg* (I: 114) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagård m. fl.* (II: 157), har hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels att befolkningsproblemet ägnas kontinuerlig uppmärksamhet inom berörda departement och att dessa erhåller instruktioner att överväga möjliga åtgärder i befolkningspolitiskt främjande riktning, dels att 1950 års abortutredning må erhålla direktiv att även upptaga lagstiftningsfrågan till omprövning, dels att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt socialförsäkringsutredningen att utreda möjligheterna för ett rationellt och kostnadsbesparande moderskapsstöd i enlighet med vad i motionerna under punkt 5 anförts, dels ock att Kungl. Maj:t måtte uppta befolkningsfrågan till utredning i stort så att åtgärder i befolkningsfrämjande syfte i övrigt må kunna vidtas så snart det statsfinansiella läget det medger.

I motionerna lämnas bl. a. en redogörelse för befolkningsutvecklingen i vårt land under senare tid samt för åldersgruppernas förskjutning. Vidare uttalas under sex särskilda punkter, betecknade 1. Skattetryck och sparande, 2. Bostadspolitiken, 3. Aborterna, 4. Barnfamiljernas ställning, 5. Moderskapsstödet och 6. Landsbygdsproblemet, vissa särskilda önskemål. Sammanfattningsvis anföres följande.

Vår framtida standard är beroende av återväxten hos vårt folk. De kommande socialutgifterna, försvarskostnaderna och kraven på vår produktion kommer att bli mycket stora. Detta gör det nödvändigt att de generationer som skall bära dem är tillräckligt stora och livsdugliga, vilket inte kommer att bli fallet om den nuvarande befolkningsutvecklingen fortsätter. Vårt näringsliv, vårt försvar, vår socialplanering och vår kulturupprustning är beroende av en lösning av befolkningsproblemet.

Vi vill uttrycka den förhoppningen att statsmakterna snarast accepterar en bostadspolitik som upphäver bostadskrisen och att hittills beslutade sociala reformer liksom de framtida reformer som kan bli nödvändiga kan genomföras enligt planerna med full effektivitet utan tyngande administrationsapparat eller onödigt höga kostnader. Vi antar också att hela svenska folket är enigt om att skattelättnad är en av de angelägnaste sociala reformerna. Utöver dessa direkta befolkningspolitiska åtgärder finns dock andra, vilka utan större kostnader skulle befrämja befolkningsutvecklingen.

De sjunkande nativitetssiffrorna under 1900-talet, de tillfälligt stigande födelsetalen under krigsåren och de under högkonjunkturen efter 1945 åter

minskande barnkullarna är befolkningspolitiska fakta som tillsammans bildar ett omfattande och svårlost problem. Vill statsmakterna klara befolkningskrisen måste sociologisk, medicinsk, psykologisk och ekonomisk forskning analysera de komplicerade anledningarna till befolkningsutvecklingen i vårt land. I avvaktan på en fördjupad sådan forskning kan emellertid vissa åtgärder redan nu vidtagas eller förberedas, och det torde därför vara angeläget att riksdagen redan i år tar ställning till befolkningsproblemen.

Beträffande de skäl, motionärerna i övrigt anfört till stöd för sina förslag, får utskottet hänvisa till motionen II: 157.

Över förevarande motioner har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, *socialstyrelsen* avgivit yttrande, vilket bifogas detta utlåtande (*Bilaga*).

Utskottet. Yrkandet att 1950 års abortutredning skulle erhålla direktiv att även upptaga lagstiftningsfrågan till omprövning har berörts av första lagutskottet i dess utlåtande nr 17 till innevarande års riksdag. Lagutskottet uttalade i nämnda utlåtande bl. a., att tillräckliga förutsättningar för att bedöma huruvida en revision av de olika indikationerna i abortlagen kunde vara erforderlig eller lämplig torde finnas först sedan resultatet av abortutredningens arbete framlagts. Med hänsyn härtill syntes det lagutskottet lämpligt att abortutredningen finge slutföra sitt arbete och att av utredningen framlagda förslag prövades, innan frågan om ändrad abortlagstiftning upptogs till prövning. Enligt lagutskottets mening borde därför ifrågavarande i motionerna framförda tanke avvisas. Riksdagen anslöt sig till denna uppfattning.

Statsutskottet erinrar även om att abortutredningens numera framlagda betänkande är föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Under hänvisning till vad sålunda förekommit finner sig utskottet icke böra föreslå riksdagen ett annat ståndpunktstagande än det som innefattas i lagutskottets nämnda utlåtande. Utskottet avstyrker förty ifrågavarande yrkande i motionerna.

Även de synpunkter, som i motionerna anlagts på landsbygdspöblemet, har innevarande år varit föremål för första kammarens prövning. I en inom denna kammare väckt motion (I: 3) hemställdes nämligen, att riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla om överväganden, utredningar, förslag och andra åtgärder i fråga om landsbygdens problem. Kammarens allmänna beredningsutskott hemställde i sitt utlåtande nr 3 på anförda skäl att motionen ej måtte till någon kammarens åtgärd föranleda. Denna hemställan godkändes av kammaren. Mot bakgrunden av den ställning, första kammaren tidigare i år sålunda tagit, finner statsutskottet icke lämpligt nu föreslå riksdagen att på denna punkt taga något initiativ av i förevarande motioner avsedd innebörd.

I övrigt berörs i motionerna ett flertal inom riksdagen ofta debatterade problem — penningvärdet, enskilt sparande, skattelättnader, bostadspolitik, barnfamiljernas ställning, moderskapsstöd och fördjupad forskning rörande

de befolkningsfrågorna. Utskottet anser att dessa problem liksom hittills bör upptagas i sina naturliga sammanhang, varvid jämväl den befolkningspolitiska sidan bör beaktas. Då utskottet utgår från att Kungl. Maj:t vid överväganden rörande i motionerna avsedda ämnen ägnar fortsatt uppmärksamhet även åt sistnämnda sida av problemen, finner utskottet en framställning från riksdagens sida enligt det första och sista yrkandet i motionerna icke vara påkallad.

Vad till sist angår yrkandet att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt socialförsäkringsutredningen att utreda möjligheterna för ett rationellt och kostnadsbesparande moderskapsstöd i enlighet med vad i motionerna anförts har utskottet under hand inhämtat, att socialförsäkringsutredningens betänkande rörande den samhällseliga hjälpen vid havandeskap och barnsbörd är att emotse under innevarande månad. Att i detta läge påyrka en utvidgning av direktiven för kommittén finner utskottet icke böra ifrågakomma.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att motionerna I: 114 och II: 157 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 november 1953.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Näs-gård, Ohlon, fröken Andersson, herrar Leander, Gillström, Näsström, Sundelin, Bergh, Hesselbom, Erik Gustaf Andersson, Einar Persson, Erik Svedberg och Ivar Nilzon; samt

från a n d r a kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Malm-borg i Skövde, Bergström, Andersson i Malmö, Ståhl, Mårtensson i Udde-valla, Johansson i Mysinge, Widén, Hoppe, Petterson i Degerfors, Birke, Hansson i Skegrie, Karlsson i Olofström och fröken Vinge.

*Bilaga.**Till riksdagens statsutskott.*

Genom beslut den 23 februari 1953 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att avgiva yttrande över en inom riksdagen väckt och till utskottet hänvisad motion II: 157 (likalydande motion I: 114) om vissa utredningar i befolkningsfrågan. I anledning härav får styrelsen anföra följande.

Motionärerna ha i anslutning till vissa befolkningssiffror, som angivits i motionen, givit uttryck åt uppfattningen att vårt land befinner sig i en befolkningskris som är så akut, att åtgärder för att bemästra densamma snarast böra vidtagas. Minskningen av barnkullarna under de senaste sju åren samt den pågående ökningen av de äldre åldersgrupperna vittna enligt motionärernas mening om en påtaglig försvagning av vårt folks livskraft, som lorde väcka oro inför framtiden hos alla. Genom dessa uttalanden och även genom direkt hänvisning till tidigare initiativ som tagits från motionärerna närstående håll i befolkningsfrågan synas motionärerna ha velat anknyta till tankegångar, som voro gängse vid den tidpunkt, då befolkningsproblemen för första gången rönt mera allmänt intresse här i landet, d. v. s. för inemot 20 år sedan. Härvid ha motionärerna synbarligen även utgått från att det aktuella läget är ur befolkningssynpunkt jämförbart med läget vid angivna tidpunkt.

I anledning av det anförda får socialstyrelsen till en början understryka, att prognoser rörande befolkningsutvecklingen, vilka grunda sig på omfattningen av ännu ofödda barnkullar, alltid måste vidlidas av en viss osäkerhet. Sålunda ha de prognoser, som ställdes vid början och mitten av 1930-talet, sedermera i avsevärd utsträckning jävats av befolkningsutvecklingen. Vad särskilt angår den aktuella befolkningssituationen må framhållas följande. Befolkningen här i landet har sedan den s. k. befolkningskrisen 1932—1933 ökat med inemot 1 miljon invånare. Den av motionärerna särskilt uppmärksammade minskningen av antalet födda sedan år 1945 har under de senaste två åren visat en klar tendens att stagnera. De preliminära siffrorna för år 1952 visa sålunda att minskningen i antalet födda under nämnda år ytterligare avtagit, om den icke rent av helt avstannat, och detta trots att de årskullar, som under de senaste åren inträtt i fruktsambetsåldern, varit mindre än sina föregångare och över huvud taget äro de minsta, som förekommit i vårt land. Styrelsen anser dock icke uteslutet, att antalet födda kan komma att ytterligare nedgå något under de följande åren. Det bör emellertid beaktas att, ehuru antalet födda under de senaste åren varit relativt lågt, befolkningen under dessa år ökat med över 50 000 personer per år. Någon folkminskning torde därför icke behöva befaras, i varje fall icke under överskådlig tid.

Vad därefter angår frågan om åldersförskjutningarna inom befolkningen, ha motionärerna i en särskild uppställning visat, hur mycket åldersgrupperna över 65 år kunna tänkas öka under de närmaste 30 åren. I anslutning härtill och med utgångspunkt från antagandet, att barnkullarna under följande år komma att fortsätta att minska framhållas, att ett allt tunnare producerande skikt måste åtaga sig allt större samhälleliga bördor.

Styrelsen vill i detta sammanhang erinra om att även antalet personer i produktiv ålder har ökat starkt och att denna ökning kommer att fortsätta,

särskilt sedan 1940-talets stora barnkullar börjat komma upp i de produktiva åldrarna. Även om en viss försämring i relation mellan åldringar och produktiva har ägt rum under det senaste årtiondet och kan förväntas fortsätta under en viss framtid, så är denna förskjutning dock ej av så stor omfattning, att den i och för sig bör föranleda alltför långt gående slutsatser, särskilt om man betänker att personer numera hålla sig arbetsföra upp till en högre ålder än tidigare.

Ökningen av de äldre åldersgrupperna liksom skiftningarna i barnkullarnas storlek skapar helt naturligt problem, som äro långt ifrån lättlösta. Här må endast pekats på den ökade påfrestningen på åldringsvården och svårigheten att anskaffa lokaler och lärare till folkskolor och läroverk. Dylika problem måste under alla förhållanden lösas, men detta bör ske i sitt sammanhang, som ofta är beroende av kommunalt initiativ. Varken de kommunala eller de statliga myndigheterna torde vara främmande för den demografiska bakgrunden till problemen.

Vad motionärerna under punkterna 1—6 anfört rörande åtgärder inom olika sociala områden föranleder endast kortfattade kommentarer från styrelsens sida.

Motionärerna framhålla i punkt 4 att situationen för barnfamiljerna fortfarande är högst otillfredsställande och förorda eu debatt i frågan. Samtidigt förordas i punkt 1 — under åberopande bland annat av att de vidtagna familjestödande åtgärderna tydligen icke haft avsedd effekt på befolkningsutvecklingen — att åtgärder vidtagas för en allmän skattesänkning. Styrelsen vill peka på att familjestödande åtgärder alltid måste föranleda ökade kostnader för andra grupper i samhället än barnfamiljerna och att ett genomförande av dylika åtgärder samtidigt med en allmän skattesänkning av sådan omfattning, att den kan påverka familjebildningen, måste förutsätta en sällsynt gynnsam statsfinansiell situation. Målsättningen för en familjestödande politik måste enligt socialstyrelsens mening vara en rättvis och för samhällets välfärd gagnelig fördelning av omsorgerna om och kostnaderna för det uppväxande släktet. Behovet av familjestödande åtgärder blir därför beroende av vilken uppfattning man har om vad som är rättvist och gagneligt i nyss angivet avseende. Även om den under de senaste decennierna förda familjestödande politiken icke skulle ha resulterat i en ökning av födelse-talen — dess inverkan härvidlag torde icke kunna utrönas — är därmed ej sagt, att den varit utan effekt på befolkningsutvecklingen. Den har nämligen otvivelaktigt varit av utomordentlig betydelse för att förbättra hälsotillståndet och levnadsförhållandena i övrigt inom de yngre åldersgrupperna. Det kan i detta sammanhang förtjäna erinras om den väsentliga nedgång av dödligheten i barnaåldrarna, som ägt rum under 1940-talet; i gruppen 0—5 år minskade t. ex. dödligheten till hälften.

Vad angår bostadspolitiken, vilken motionärerna behandlat under punkt 2, har socialstyrelsen i yttrande den 4 februari 1953 över 1951 års bostadsutrednings betänkande angående samhällets stöd åt bostadsförsörjningen framlagt sina synpunkter i denna fråga. Sedan styrelsen konstaterat, att bostadsbristens avveckling framstode som den ojämförligt angelägnaste uppgiften inom bostadspolitiken under de närmaste åren, anförde styrelsen att bostadsbristen torde kunna avvecklas med bibehållande eller fortsatt höjning av den allmänna bostadsstandarden, därest en ökad bostadsproduktion kunde komma till stånd till rimliga kostnader. En förutsättning härför vore emellertid, att hyreskostnaderna samtidigt hölles på en rimlig nivå i förhållande till det allmänna inkomstläget.

I fråga om aborterna ha motionärerna räknat med att antalet illegala aborter för närvarande ligger vid 15 000—20 000 per år och att det tycks

stiga. Motionärerna vända sig mot den nuvarande abortlagstiftningen, som synbarligen icke anses vara tillräckligt restriktiv, och förorda en översyn av densamma. Socialstyrelsen vill härvidlag — utan att i övrigt ta ställning till ifrågakvarande spörsmål — inskränka sig till att framhålla, att man måste räkna med möjligheten att en inskränkning i den legala verksamheten närmast får till följd en utvidgning av den illegala. Risken härför är otvivelaktigt avsevärd, i synnerhet om omfattningen av den illegala abortverksamheten redan nu skulle vara av sådan storleksordning, som motionärerna antagit.

Vad beträffar moderskapsstödet torde socialförsäkringsutredningen redan ha upptagit frågan härom till utredning. Det kan förutsättas, att utredningen därvid kommer att till prövning upptaga en lösning även efter den försäkringsmässiga linjen.

Frågan om landsbygdsproblemet — vilket otvivelaktigt är ett problem av stor vikt — torde kunna upptagas till behandling utan anknytning till befolkningsfrågan i övrigt.

Vad som anförts i det föregående ger vid handen, att socialstyrelsen icke kan dela motionärernas uppfattning att befolkningsutvecklingen såsom sådan påkallar åtgärder inom de berörda områdena. Styrelsen kan därför icke förorda bifall till motionärernas yrkanden. Däremot är det enligt styrelsens uppfattning motiverat att från andra utgångspunkter — varvid dock givetvis även befolkningsproblemen böra beaktas — angripa vissa av de av motionärerna berörda problemen. Styrelsen tänker därvid särskilt på ytterligare åtgärder till stöd för barnfamiljerna. I detta sammanhang må framhållas, att en anmärkningsvärt stor del av fattigvårdsklientelet fortfarande utgöres av barnfamiljer. Det må även erinras om den avsevärda försvagning av vissa familjestödjande åtgärder, främst de allmänna barnbidragen, som inträtt genom penningvärdets fall.

Stockholm den 20 mars 1953.

ERNST BEXELIUS.

Bengt Hult.